

РОЗДІЛ 2

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

УДК [343.1:343.98](477+100)

Олександр Маркович БАНДУРКА,

доктор юридичних наук, професор,

академік Національної академії правових наук України,

заслужений юрист України;

<https://orcid.org/0000-0002-0240-5517>

ЗАКОНОДАВЧІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОДАЛЬШОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Кримінальний процесуальний кодекс України, який діє вже сім років, викликає низку нарікань і має окремі неузгодженості, на які вказують як учені, так і практичні працівники правоохоронних органів. Свідченням цьому є понад 575 змін і доповнень, унесених до нього за цей період. Однак деякі проблемні питання все одно залишаються невирішеними до сьогодні, що потребує уваги з боку вчених і законодавця. На сьогоднішній науково-практичній конференції є нагода окреслити, розглянути та подискутувати про сучасні проблемні питання кримінального процесу та криміналістики, визначити, чого вимагає від нас подальший розвиток науки і правозастосовної діяльності, та надати певні пропозиції щодо вдосконалення положень КПК України, доктрин кримінального процесу і криміналістики.

Наш навчальний заклад бере активну участь у законотворчому процесі ще з часів опрацювання проекту чинного КПК України. У Комітеті Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності розглядаються системні зміни до Кримінального процесуального кодексу України. За рекомендацією ректорату та Вченої ради університету ми спільно із завідувачем кафедри кримінального процесу Олександром Олександровичем Юхном і професором цієї ж кафедри Геннадієм Івановичем Глобенком беремо в цій роботі активну участь. Так, одним із

напрямів нашої роботи було усунення окремих поспішно ухвалених положень до чинного КПК України. У результаті наших пропозицій та пропозицій інших учених і практиків відмінено частину положень з питань отримання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій і призначення експертиз підрозділами поліції та іншими правоохоронними органами тільки в тому єдиному територіальному суді, де зареєстровано відповідне Головне управління Національної поліції як юридичну особу. Ще одне питання, яке нам вдалося вирішити у Верховній Раді України, що підкріплюється ухваленням змін до КПК України 17.10.2019, – це повернення права слідчому та прокурору призначати експертизи, яке до цього було надано лише слідчим суддям. Про вказані проблеми ми вели мову на попередніх науково-практичних конференціях і семінарах, і наші намагання та пропозиції щодо вдосконалення окремих положень КПК України були марними – є певні позитивні результати та зрушення, що закріплено на законодавчому рівні. Сьогодні ми працюємо також над іншими проблемними питаннями кримінального процесу та криміналістики.

Іншим із першочергових завдань стало запровадження інституту кримінальних проступків, в чому ми взяли активну і безпосередню участь. Це при тому, що такий законопроект двічі розглядався у Верховній Раді України і є перспективним для правозастосування. Відповідний закон набере чинності 1 січня 2020 року, однак є перспективи його відтермінування, оскільки насамперед доцільно внести суттєві зміни до чинного закону про кримінальну відповідальність (КК України). Введення інституту кримінальних проступків значно розвантажить органи досудового розслідування (в середньому на одного слідчого в державі припадає від 250 до 370 кримінальних проваджень) від дріб'язкових кримінальних правопорушень і націлить слідчих на розслідування та розкриття тяжких, особливо тяжких і резонансних злочинів. Університет може готувати дізнавачів на рівні бакалаврів. Однак сьогодні поки проблемним є питання видання нормативного акта Національної поліції України щодо визначення службових осіб, яким буде надано право розслідувати кримінальні проступки. Його слід очікувати найближчим часом.

Зауважимо, що чинний Кримінальний процесуальний кодекс України не лише несе демократичні перетворення, а й вимагає усунення недоліків поспішного реформування правоохоронної діяльності та вдосконалення окремих інститутів кримінального процесу. Так, одним із його нововведень став інститут угод у кримінальному процесі, який є втіленням концепції відновного правосуддя.

Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає можливість укладення двох видів угод – угоди про примирення між потерпілим та обвинуваченим чи підозрюваним та угоди про визнання винуватості між прокурором та обвинуваченим чи підозрюваним. На перший погляд такі компромісні процедури ведуть до скорочення термінів розгляду кримінальних проваджень, значно зменшують навантаження на суди всіх інстанцій, економлять фінансові та процесуальні ресурси держави і сприяють правосуддю. Однак вони не рятують від ризику судової помилки, зокрема, коли обвинувачений визнає себе винним у менш тяжкому злочині, ніж той, що він фактично вчинив. Враховуючи це, можна стверджувати, що з метою запобігання можливим зловживанням усі процесуальні процедури мають бути чітко прописаними і зрозумілими для всіх учасників процесу. Цього сьогодні не вистачає в КПК України.

Удосконалення потребують також процесуальні норми, що визначають процедуру отримання зразків для порівняльного дослідження. Незважаючи на те, що КПК України закріпив положення, що сторона захисту здійснює збирання доказів, існує низка експертиз, які можуть проводитися лише з використанням зразків-оригіналів, але їх не може витребувати й отримати захисник. Це питання можна вирішити, закріпивши процедуру «спільної експертизи», яку повинні проводити комісійно експерт, залучений стороною захисту, й експерт, залучений стороною обвинувачення.

Удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства вимагає від науковців також розробки ефективних тактичних прийомів проведення негласних слідчих (розшукових) дій, що є актуальним і перспективним напрямом розвитку слідчої та криміналістичної тактики. Для вирішення цього питання потрібно переглянути нормативно-правову базу Національної поліції України, що регулює оперативно-розшукову діяльність. До цього процесу також залучені фахівці нашого університету. Вказаний напрям можна вдосконалити паралельним унесенням змін як до КПК України, так і до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» з такою метою: 1) концептуально змінити діяльність оперативних підрозділів; 2) законодавчо закріпити та підвищити їх ініціативність у питаннях початку і подальшого проведення оперативно-розшукових заходів із виявлення, розкриття та розробки осіб, які вчиняють тяжкі, особливо тяжкі злочини і, зокрема, злочини з ознаками організованості.

Існують також інші проблемні процесуальні питання, вирішення яких потребує уточнення та вдосконалення норм кримінального процесуального законодавства України.

Підсумовуючи викладене, зазначу, що наука кримінального процесу і криміналістики повинна своєчасно реагувати на потреби слідчої та судової практики, постійно вдосконалювати засоби й методики задля забезпечення вирішення завдань кримінального процесу. Крім того, професійна підготовка та підвищення кваліфікації працівників органів правопорядку, в тому числі слідчих, детективів та оперативних працівників, сьогодні не можливі без урахування сучасних досягнень як кримінального процесу, так і криміналістики. Таким чином, не викликає сумніву, що наукове обговорення порушених проблем сприятиме напрацюванню нових наукових концепцій, а також слугуватиме теоретичним підґрунтям для подальшого розвитку кримінального процесу та криміналістики.

Одержано 19.10.2019

УДК 343.1(477)

Сергій Євгенович АБЛАМСЬКИЙ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального процесу

та організації досудового слідства факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-4716-3985>

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Сучасний стан нормативно-правового забезпечення взаємодії органів досудового розслідування Національної поліції України з іншими органами та підрозділами вимагає свого узгодження й вдосконалення. Свідченням цього є наявна суперечливість і невідомість нормативно-правових актів, які прийняті після введення в дію чинного КПК України 2012 року та Закону України «Про Національну поліцію». Необхідність й доцільність прийняття відповідних відомчих нормативних документів, які безпосередньо стосуються унормування різних питань організації взаємодії органів досудового розслідування Національної поліції, зумовлена тим, що ані в КПК України, ані в згаданому законі не приділено окремої уваги даному аспекту. При цьому організація взаємодії розслідуванні кримінальних правопорушень являє собою досить